

ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น

ของ

องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยม้า
อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

คำนำ

ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นสิ่งสะท้อนถึงควมมีอารยธรรมของตนเองที่ได้รับการสืบทอดจากบรรพบุรุษ เพื่อดำรงไว้ซึ่งความรู้ที่จะสามารถสร้างสรรค์สิ่งที่ดีให้แก่ตนเองและสังคมต่อไป ศิลปะ ทัศนกรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ในท้องถิ่น แต่ละแห่งมีความแตกต่างกันตามความเชื่อ ลักษณะที่ตั้งภูมิประเทศและวิถีดำรงชีวิต เชื้อชาติ ภาษา แต่สิ่งสำคัญของการสร้างสรรค์ศิลปวัฒนธรรมนั้นเป็นไปเพื่อการยกระดับความเป็นอยู่ของคนเราทั้งสิ้น ตำบลห้วยม้า เป็นที่ตั้งชุมชนที่มีการรวมกลุ่มกันประกอบอาชีพเกษตรกรรมตามวิถีการดำรงชีวิต

งานศาสนา และวัฒนธรรมท้องถิ่น
องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยม้า

สภาพทั่วไปและข้อมูลพื้นฐานขององค์การบริหารส่วนตำบลห้วยม้า

ตราองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยม้า

ที่ตั้งและอาณาเขต

ตั้งอยู่หมู่ที่ ๑๑ บ้านห้วยม้า ถนนสุนทรนิवास ตำบลห้วยม้า อำเภอเมืองแพะ แพะ ๕๔๐๐๐ โดยอยู่ห่างจาก อำเภอเมืองแพะไปทางทิศเหนือ ประมาณ ๑๗ กิโลเมตร ตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๑๑๓๔ ห่างจาก กรุงเทพมหานครประมาณ ๕๙๐ กิโลเมตร มีพื้นที่ในเขตรับผิดชอบประมาณ ๔๕.๒๗ ตารางกิโลเมตร หรือ ประมาณ ๒๘,๒๙๔ ไร่

ลักษณะภูมิประเทศ

พื้นที่ส่วนใหญ่ขององค์การบริหารส่วนตำบลห้วยม้า เป็นที่ราบลุ่ม สำหรับทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ มีลักษณะ เป็นภูเขาสูง พื้นใช้ในการเกษตรกรรม เช่น ทำนา ปลูกพืชไร่ ประชาชนส่วนใหญ่จะตั้งหลักแหล่งที่อยู่อาศัยใน พื้นที่ราบลุ่ม มีแหล่งน้ำที่สำคัญคือ ลำน้ำห้วยม้า และลำน้ำแม่หล่าย

อาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	ตำบลตำหนักธรรม อำเภอหนองม่วงไข่
ทิศใต้	ติดต่อกับ	ตำบลน้ำซำ อำเภอเมืองแพะ
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	ตำบลบ้านเวียง อำเภอร้องกวาง
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	ตำบลแม่หล่าย อำเภอเมืองแพะ

ลักษณะภูมิอากาศ

ลักษณะภูมิอากาศในเขตพื้นที่ตำบลห้วยม้า จัดอยู่ในลักษณะแบบฝนเมืองร้อนเฉพาะฤดูฝนหรือแบบทุ่งหญ้าเมืองร้อน (Tropical Savanna) บริเวณดังกล่าวอยู่ในเขตร่องอากาศเขตร้อน (Intertropical Convergence Zone) ปริมาณและการกระจายของฝนจะได้รับอิทธิพลจากลมมรสุม ๒ ประเภทคือ ลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ ทำให้มีฝนตกชุกและลมตะวันออกเฉียงเหนือที่นำเอาอากาศหนาวและแห้งแล้งจากประเทศจีนมาปกคลุมทั่วบริเวณภาคเหนือของประเทศไทยนอกจากนี้เนื่องมาจากลักษณะพื้นที่ของจังหวัดแพร่เป็นแอ่งคล้ายก้นกระทะ ลักษณะภูมิประเทศเป็นภูเขาจึงทำให้สภาพอากาศแตกต่างกันมาก ภูมิอากาศเป็นแบบเมืองร้อนชื้น (Tropic) มี ๓ ฤดูกาล ได้แก่

๑. ฤดูร้อน อยู่ในช่วงเดือนมีนาคม – เมษายน อุณหภูมิสูงสุดประมาณ ๔๐.๔๐ องศาเซลเซียส
๒. ฤดูฝน อยู่ในช่วงเดือน พฤษภาคม – ตุลาคม โดยจะมีฝนตกชุกมากในเดือนกันยายน ปริมาณฝนตก โดยเฉลี่ยประมาณ ๑,๐๕๐ มิลลิเมตร
๓. ฤดูหนาว อยู่ในช่วงเดือนพฤศจิกายน – กุมภาพันธ์ อุณหภูมิต่ำสุดประมาณ ๗ องศาเซลเซียส

ประชากร

ประชากร (ข้อมูลจากสรุปผลการจัดเก็บข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน ปี ๒๕๖๖)

- ๑) จำนวนครัวเรือนทั้งหมดในเขตพื้นที่รับผิดชอบ ๑,๖๘๙ ครัวเรือน
 - ๒) ประชากรทั้งสิ้น ๖,๒๔๗ คน แยกเป็นชาย ๓,๐๒๙ คน หญิง ๓,๒๑๘ คน
- จำนวนครัวเรือนและประชากรตำบลบ้านปางแยกตามเพศ

ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น
โดย
องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยม้า อำเภอเมือง จังหวัดแพร่

.....

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราชการ ๒๕๖๐ มาตรา ๕๗ รัฐต้อง(๑) อนุรักษ์ฟื้นฟู และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะขนบธรรมเนียมวัฒนธรรมและจารีตประเพณี อันดีงามของท้องถิ่นและของชาติ และจัดให้มีพื้นที่สาธารณะหรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องส่งเสริมและสนับสนุนให้รวมทั้งประชาชน ชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้ใช้สิทธิและมีส่วนร่วมในการดำเนินการด้วย ภูมิปัญญา ไทยมีความสำคัญอย่างยิ่งช่วยสร้างชาติให้เป็นปึกแผ่นมั่นคงสร้างความภาคภูมิใจและศักดิ์ศรีเกียรติภูมิ แก่ คนไทย สามารถปรับปรุงยกระดับหลักธรรมคสอน าทงศาสนาใช้กับชีวิตได้อย่างเหมาะสมสร้างความสมดุล ระหว่างคนกับสังคม และธรรมชาติได้อย่างยั่งยืน ช่วยเปลี่ยนแปลงปรับปรุงวิถีชีวิตของคนไทยให้เหมาะสมได้

ตามยุคงานการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยม้า ได้เล็งเห็นความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น จึงได้จัดทำโครงการสำรวจฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นปราชญ์ ชาวบ้าน หรือปราชญ์ท้องถิ่นเพื่อให้ข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นปราชญ์ปราชญ์ชาวบ้านท้องถิ่นเพื่อสืบสานหรือ และอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สำคัญและมีประโยชน์ไว้ไม่ให้สูญหายไปจากชุมชน และหวังเป็นอย่างยิ่งว่า ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้าน หรือปราชญ์ท้องถิ่นเล่มนี้จะเป็นประโยชน์ต่อสาธารณชนใน การศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้านหรือปราชญ์ท้องถิ่น ต่อไป

ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านมาปรับปรุงคิดค้นขึ้น แล้วนำ แก้ไขพัฒนาแก้ปัญหา เป็นทั้ง สติปัญญาและองค์ความรู้ทั้งหมดของชาวบ้านจึงมีความครอบคลุม ดังนั้นเนื้อหาสาระและแนวทางดำเนินชีวิตในวงกว้าง ภูมิปัญญาท้องถิ่นประกอบไปด้วยองค์ความรู้ในหลายวิชา ดังที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (๒๕๔๑) ได้จำแนกไว้รวม ๑๐ สาขา

คือ๑. สาขาเกษตรกรรม หมายถึง ความสามารถในการผสมผสานองค์ความรู้ ทักษะละเทคนิค ด้านการเกษตรกับเทคโนโลยี โดยการพัฒนาบนพื้นฐาน คุณค่าดั้งเดิม ซึ่งคนสามารถพึ่งพา ตนเองในสภาวะการณ์ต่างๆ ได้ เช่น การทำการเกษตรแบบผสมผสาน การแก้ปัญหา การเกษตร เป็นต้น

๒. สาขาอุตสาหกรรมและหัตถกรรม (ด้านการผลิตและการบริโภค) หมายถึง การรู้จักประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการแปรรูปผลผลิตเพื่อ ชะลอการเน่าเสีย เพื่อแก้ปัญหาด้านการบริโภคอย่าง ปลอดภัย และเป็นธรรมอันเป็นกระบวนการให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถพึ่งตนเองทาง เศรษฐกิจได้ ตลอดทั้งการผลิตและการจัดจำหน่ายผลผลิตทางหัตถกรรม เช่นการรวมกลุ่มหัตถกรรม และอื่นๆ เป็นต้น

๓. สาขาการแพทย์ไทยหมายถึง ความสามารถในการจัดการป้องกันและ รักษาสุขภาพของคนในชุมชน โดยเน้นให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองทาง ด้านสุขภาพและอนามัยได้

๔. สาขาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหมายถึง ความสามารถเกี่ยวกับการ จัดการ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งอนุรักษ์ การพัฒนา และใช้ประโยชน์จากคุณค่าของ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน

๕. สาขากองทุนและธุรกิจชุมชนหมายถึง ความสามารถในด้านบริหารจัดการ การค้าการสะสมและ บริการกองทุนและธุรกิจชุมชน ทั้งที่เป็นเงินตราและ โภคทรัพย์เพื่อเสริมชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิกใน ชุมชน

๖. สาขาสวัสดิการหมายถึง ความสามารถในการจัดสวัสดิการในการประกัน คุณภาพชีวิตของคนให้ เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคม และ วัฒนธรรม

๗. สาขาศิลปกรรมหมายถึง ความสามารถในการผลิตผลงานทางด้านศิลปะ สาขาต่างๆเช่น จิต กรรม ประติมากรรม วรรณกรรม ทัศนศิลป์ คีตศิลป์ เป็นต้น

๘. สาขาจัดการหมายถึง ความสามารถในการบริหารการจัดการดำเนินงาน ด้านต่างๆ ทั้งของ องค์กรชุมชน องค์กรทางสังคมอื่นๆ ในสังคมไทย เช่น การจัดการองค์กรของกลุ่มแม่บ้านระบบผู้เฒ่าผู้แก่ใน ชุมชน เป็นต้น กรณีของการจัดการศึกษาเรียนรู้ นับได้ว่าเป็นภูมิปัญญาสาขาการจัดการที่มีความสำคัญ า เพราะการจัดการศึกษาเรียนรู้ดี หมายถึงกระบวนการเรียนรู้พัฒนาและถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาไทยที่มี ประสิทธิภาพ

๙. สาขาภาษาและวรรณกรรม หมายถึง ความสามารถผลิตผลงาน เกี่ยวกับด้านภาษาภาษาถิ่นทั้ง ภาษาโบราณ ภาษาไทย และการใช้ภาษา ตลอดทั้งด้านวรรณกรรมทุกประเภท

สาขาศาสนาและประเพณีหมายถึง ความสามารถประยุกต์และ ปรับใช้หลักธรรมคสอนทาง ศาสนาความเชื่อ และประเพณีดั้งเดิมที่มีคุณค่าให้เหมาะสมต่อการประพฤติปฏิบัติให้บังเกิดผลดีต่อบุคคลและ สิ่งแวดล้อม เช่น การถ่ายทอดหลักศาสนา การบวชป่า

ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลห้วยม้า ๕ สาขา ที่สามารถรวบรวมไว้ในตำบลห้วยม้า

๑. ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านเกษตร

- ๑.๑ แหล่งเรียนรู้ ศูนย์การเรียนรู้เกษตรพอเพียง โดย นายศิริพงศ์ วงศ์สุวรรณนท์ บ้านทุ่งล้อม ๑/๕ ม.๙
- ๑.๒ แหล่งเรียนรู้กลุ่มผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวบ้านวังเย็น โดยนายวิทยา มะหิงษา ๙๓ ม.๑
- ๑.๓ แหล่งเรียนรู้ครัวเรือนที่ทำหมักชีวภาพ โดยนายแปลก ทนชัย บ้านห้วยม้า ๖๔ ม.๑๔
- ๑.๔ แหล่งเรียนรู้ โคก หนอง นา นายเหลียน เย็นจิตร ม.๑๓
- ๑.๕ แหล่งเรียนรู้ การแปรรูปอาหาร (ทำข้าวแคบ) นางบัวผิน อินทะจักร ๑๐๖ ม.๕ ตำบลห้วยม้า อ.เมือง จ.แพร่

๒. ฐานข้อมูลปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรม

- ๒.๑ กิจกรรมการจักสาน บ้านศรีสิทธิ์ โดยนางพลอยพรรณ แก้วอาทะ หมู่ที่ ๕
- ๒.๒ กิจกรรมผ้ามัดย้อมจากต้นฮ่อม จากร้านกาแฟมัดใจ โดยนางอมรพรรณ สุขนก ๘๘ หมู่ที่ ๑๓
- ๒.๓ กิจกรรมทอผ้า นายรัฐชาติ แสนเสมอ ๑๐๐ ม.๑๔
- ๒.๔ กิจกรรมทำบายศรีสู่ขวัญ โดย นายรัฐชาติ แสนเสมอ ๑๐๐ ม.๑๔
- ๒.๕ กิจกรรมปักผ้าต้นมือ โดยนางไพรวัลย์ ทาปัง ๙๖ ม.๑๓
- ๒.๗ กิจกรรมทำขนมไทย โดยนางไพรวัลย์ ทาปัง ๙๖ ม.๑๓

๓. ฐานข้อมูลด้านแพทย์แผนไทย

- ๓.๑ การอบรมทำลูกประคบ โดยนางแสงจันทร์ เอกจิตร ม.๙
- ๓.๒ นวดแผนโบราณ โดยนางแสงจันทร์ เอกจิตร ม.๙

๔. ฐานข้อมูลด้านวัฒนธรรม (เอกสารฐานข้อมูลท้องถิ่นตำบลห้วยม้า)

- ๔.๑ ด้านพิธีกรรม การส่งเคราะห์ โดยพ่อคำมูล วงศ์ศิริ ๔๔ ม.๒
- ๔.๒ การสู่ขวัญ โดย นายเฉลิมชัย ทะตัน ๑๑๕ ม.๕
- ๔.๓ เลี้ยงผีปู่ย่า/ผีเฮือน การส่งอุบาทก์ การสืบชะตา โดย อ.ปิ่น ชลธาร ๕๗ ม.๑๓
- ๔.๔ กลองสะบัดชัย
- ๔.๕ การเย็บขันศรี / บายศรี โดยนายรัฐชาติ แสนเสมอ ๑๐๐ ม.๑๔
- ๔.๖ แพทย์แผนไทย (หมอเป่า/น้ามนตร์รักษา ผู้ป่วย) โดย อ. ปิ่น ชลธาร ๕๗ ม.๑๓
- ๔.๗ ยาแก้ริดสีดวงจมูก โดยแม่เกียง ทะตัน ๘๗ ม.๑๓
- ๔.๒ สละล้อ ซอ ซึง

๕. ฐานข้อมูลด้านภาษาและวรรณกรรม

- ๖.๑ ภาษาลานนา โดย นายเฉลิมชัย ทะตัน ๑๑๕ ม.๕

๑. ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านเกษตร

๑. ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านเกษตร

- ๑.๑ แหล่งเรียนรู้ ศูนย์การเรียนรู้เกษตรพอเพียง โดย นายศิริพงศ์ วงศ์สุวรรณนท์ บ้านทุ่งล้อม ๑/๕ ม.๙
- ๑.๒ แหล่งเรียนรู้กลุ่มผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวบ้านวังเย็น โดยนายวิทยา มะหิงษา ๙๓ ม.๑
- ๑.๓ แหล่งเรียนรู้ครัวเรือนที่ทำหมักชีวภาพ โดยนายแปลก ทนชัย บ้านห้วยม้า ๖๔ ม.๑๔
- ๑.๔ แหล่งเรียนรู้ โคก หนอง นา นายเหลียน เย็นจิตร ม.๑๓
- ๑.๕ แหล่งเรียนรู้ การแปรรูปอาหาร (ทำข้าวแคบ) นางบัวผืน อินทะจักร ๑๐๖ ม.๕ ตำบลห้วยม้า อ.เมือง จ.แพร่

๑.๑ แหล่งเรียนรู้ศูนย์การเรียนรู้เกษตรพอเพียง บ้านทุ่งล้อม ม.๙ โดย นายศิริพงศ์ วงศ์ธวานนท์

ประวัติภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านเกษตร

ประเภท ด้านเกษตร

๑. ชื่อ (เจ้าขององค์ความรู้)นายศิริพงศ์.....นามสกุล.....วงศ์ธวานนท์.....
ตำแหน่ง (ในกลุ่ม/องค์กร/หมู่บ้าน/ชุมชน)ระบุ.....ประธานศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านทุ่งล้อม หมู่ที่ ๙ ตำบลห้วยม้า.....
๒. วัน/เดือน/ปี เกิด.....๑๖ เมษายน ๒๕๔๖.....อายุ.....๖๔.....ปี
เลขประจำตัวประชาชน..๓๕๔๐๑๐๐๙๑๖๖๑๙..
๓. ที่อยู่ บ้านเลขที่...๑/๕...หมู่ที่...๙... ซอย...-... ถนน...-... ตำบล...ห้วยม้า... อำเภอ...เมืองแพร่... จังหวัดแพร่
๔. สถานที่ติดต่อ เลขที่.....๑/๕..... หมู่.....๙..... ซอย.....-..... ถนน.....-..... ตำบล.....ห้วยม้า.....
อำเภอ.....เมืองแพร่..... จังหวัดแพร่ โทรศัพท์.....๐๙๓-๑๗๘๕๓๓๕..... อีเมล.....

Phong๑๕@hotmail.com.....

๕. การศึกษา (สูงสุด)ปริญญาตรี.....

๖. ความเชี่ยวชาญ/ความสำเร็จในการประกอบอาชีพ

๖.๑ ภาคการเกษตร

- เกษตร-ปลูกพืช เกษตร-เลี้ยงสัตว์ เกษตร-ประมง เกษตร-เกษตรผสมผสาน

ผสมผสาน

๖.๒ แปรรูป (OTOP/SME)

- แปรรูป-อาหาร แปรรูป-เครื่องดื่ม แปรรูป-ผ้าและเครื่องแต่งกาย
 แปรรูป-ของใช้ ของประดับ แปรรูป-สมุนไพรที่ไม่ใช่อาหาร

๖.๓ ท่องเที่ยวโดยชุมชน

- ท่องเที่ยวโดยชุมชน-เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ท่องเที่ยวโดยชุมชน-มนุษย์สร้างขึ้น

๖.๔ อื่นๆระบุ.....-

.....
ชื่อองค์ความรู้.....การเกษตรแบบผสมผสาน.....

๗. ชื่อ ผู้จัดการความรู้ (ผู้ดำเนินการจัดเก็บข้อมูล).....นายศิริพงศ์.....นามสกุล.....วงศ์ธวานนท์.....
ตำแหน่งปราชญ์ชุมชน บ้านทุ่งล้อม หมู่ที่ ๙ ตำบลห้วยม้า.....

๘. บันทึกความรู้ของปราชญ์/ผู้ประสบความสำเร็จด้านอาชีพ ตามที่ระบุ ในข้อ ๖

๑. ความเป็นมา/แรงบันดาลใจ/เหตุผลที่ทำให้ (ทำเพราะอะไร)

คำอธิบาย : อธิบายสถานการณ์ ที่มา ของการประกอบอาชีพที่ประสบความสำเร็จพอสังเขป เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจที่มา และสภาพในขณะที่ปฏิบัติอาชีพ ตลอดจนความสำเร็จที่เกิดขึ้นจากการประกอบอาชีพดังกล่าว

หลังจากที่เกษียณอายุราชการก่อนกำหนด เมื่อปี ๒๕๔๗ และได้รับแต่งตั้งให้เป็นรองนายก อบต.ห้วยม้า จากนั้นก็ได้ดำเนินชีวิตด้านเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๙ จึงเกิดแนวคิดที่จะจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ชุมชนขึ้นที่บ้านศรีสิทธิ์ หมู่ที่ ๕ ตำบลห้วยม้า โดยใช้สถานที่ของโรงเรียนบ้านศรีสิทธิ์เป็นสถานที่ประกอบกิจกรรมต่างๆ เช่น ปลูกผักสวนครัว เลี้ยงไก่ เลี้ยงปลา เลี้ยงกบ ในบ่อดิน ทำเห็ดฟาง เห็ดนางรม เห็ดนางฟ้า ทำลูกประคบสมุนไพร ทำไม้กวาด ทำน้ำหมักชีวภาพ แต่จากการดำเนินกิจกรรมต่างๆ มีกิจกรรมที่ประสบผลสำเร็จบ้าง ไม่ประสบผลสำเร็จบ้าง เพราะขาดความต่อเนื่อง สมาชิกบางคนไม่เห็นว่าจะมีรายได้เพิ่มขึ้น เลยทำให้ยุบศูนย์เรียนรู้ที่บ้านศรีสิทธิ์ไป

แต่ด้วยใจที่ตั้งมั่น ยังคิดว่าการดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การทำเกษตรแบบผสมผสานดีต่อครอบครัว พร้อมกับตัวเองมีทักษะ และการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงมาปรับใช้ในการดำเนินชีวิตของครอบครัวอยู่แล้วด้วย จึงคิดว่าจะย้ายครอบครัวมาอยู่ที่บ้านทุ่งล้อม หมู่ที่ ๙ ตำบลห้วยม้า เพราะมีที่นาอยู่จำนวน ๔ ไร่ ซึ่งในขณะนั้นได้ทำนาปีละ ๑ ครั้ง มีรายได้ไม่เกิน ๒๐,๐๐๐ บาท โดยยังไม่ได้หักค่าใช้จ่ายแรงงานที่ทำ จึงคิดว่าจะสานต่อแนวคิดและปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๙ มาปรับใช้ โดยจะได้ใช้พื้นที่ให้คุ้มค่า จึงได้แบ่งพื้นที่ จำนวน ๔ ไร่ ออกเป็นโซนต่างๆ คือ พื้นที่สำหรับปลูกบ้านประมาณ ๒ งาน ขุดสระเพื่อเลี้ยงปลารอบบริเวณบ้าน จำนวน ๑ ไร่ เลี้ยงไก่ เลี้ยงเป็ด ปลูกไม้ผลประมาณ ๑ ไร่ พื้นที่ที่เหลือก็ใช้เป็นพื้นที่ปลูกผักตามฤดูกาลหลายอย่างมากมาย เพื่อไว้สำหรับรับประทานและเอาไปขาย รายได้หลักของครอบครัว คือ การเพาะเห็ดและขยายพันธุ์ไม้ผล ถือว่าใช้พื้นที่ได้คุ้มค่ามากสำหรับครอบครัวของตัวเอง ก่อนที่จะประสบความสำเร็จนั้น ก็เคยใช้วิธีผิด คือ การปลูกพืชเชิงเดี่ยว ได้แก่ ข้าวและข้าวโพด มีการใช้ปุ๋ยเคมี และสารเคมีในแปลง ต้นทุนการผลิตสูง ขายผลผลิตไม่ได้ราคา ปัญหาด้านการตลาด ด้านสิ่งแวดล้อมและผลกระทบต่อด้านสุขภาพร่างกาย จึงนำที่ดินดังกล่าวปรับเปลี่ยนไปทำการเกษตรแบบผสมผสาน แบบอินทรีย์มาจนถึงปัจจุบัน จนได้รับคัดเลือกเป็นครอบครัวต้นแบบและเป็นที่ศึกษาดูงาน

๒. กระบวนการผลิต/วิธีการขั้นตอนการผลิต ที่ใช้ในการดำเนินงานอาชีพ

วัตถุดิบการผลิต มีอะไรบ้าง

๑. การเตรียมพื้นที่ ที่ดินมีความอุดมสมบูรณ์
๒. การเตรียมเมล็ดพันธุ์ต่างๆ
๓. มีแหล่งน้ำ ใช้เพียงพอตลอด

วัสดุ อุปกรณ์ การผลิต มีอะไรบ้าง

๑. เครื่องมือและอุปกรณ์ในการเกษตร	๕. เมล็ดพันธุ์ต่างๆ
๒. แรงงาน	๖. แหล่งน้ำ
๓. เงินทุน	๗. ปุ๋ยชีวภาพ ปุ๋ยคอก น้ำหมักชีวภาพ
๔. ที่ดิน	๘. อุปกรณ์เพาะเห็ด

กระบวนการ ขั้นตอนการทำเกษตรแบบผสมผสาน

๑. ศึกษาปัญหา วิเคราะห์ปัญหาในครอบครัวร่วมกัน เรียงลำดับปัญหาและหาแนวทางแก้ไข
๒. เริ่มทำการเกษตรอินทรีย์ด้วยตนเองก่อน ด้วยการนำเกษตรทฤษฎีใหม่มาปรับใช้ในพื้นที่ แบ่งพื้นที่จำนวน ๔ ไร่ เป็นที่นา ๑ ไร่ ขุดบ่อเลี้ยงปลากินพืช ๑ ไร่ ปลูกไม้ผล ๑ ไร่ ทำเป็นที่อยู่อาศัย ๒ งาน ปลูกผักสวนครัว ๑ งาน โรงเรือนเห็ด ๑ งาน ทำการเกษตรผสมผสานแบบพึ่งตนเอง โดยไม่มุ่งกำไรสูงสุดเป็นตัวตั้ง ผลิตปุ๋ยอินทรีย์-ชีวภาพ และสารสกัดจากธรรมชาติกำจัดและป้องกันแมลง โดยที่ใช้

๓. วัตถุประสงค์ที่ง่ายในท้องถิ่น ใช้ผลิตภัณฑ์ของตนเองมาทำการปรับสภาพดิน กำจัดและป้องกันศัตรูพืช สามารถลดต้นทุนการผลิต และเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

๓. ปัจจัยแห่งความสำเร็จ (เคล็ดลับ) : บอกเทคนิค/ข้อสังเกต/ข้อพึงระวังที่ทำหรือที่พบระหว่างการปฏิบัติ ตาม

ขั้นตอนให้เกิดความสำเร็จในการทำงาน และใช้ในการแก้ปัญหาหรือพัฒนาอาชีพ

เทคนิค/ข้อสังเกต

- การทำการเกษตรแบบผสมผสานต้องมีใจรัก มีความขยัน ประหยัด ซื่อสัตย์ อดทน หมั่นศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม นำเทคนิคเทคโนโลยีใหม่ๆ มาปรับใช้ผสมผสานกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาอาชีพ

ข้อพึงระวัง ที่ใช้ในการแก้ปัญหาหรือพัฒนาอาชีพ

- อย่าใจร้อนในการแก้ไขปัญหา
- ไม่มุ่งกำไรสูงสุดเป็นตัวตั้ง หรือ เป็นเป้าหมายสุดท้าย
- ไม่เอาใจเอาเปรียบผู้อื่น และไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม

ความสามารถในการจำหน่าย/ให้บริการ

- () ทุกวัน
- () ตามฤดูกาล
- () ยังไม่สามารถจำหน่าย/ให้บริการ

๙. เกียรติคุณ/รางวัลที่ได้รับ

๑) รางวัล.....ครอบครัวต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง..... หน่วยงาน.....สนง.พัฒนาชุมชนอำเภอ

๒) รางวัล.....ทสม.ดีเด่น ระดับจังหวัดหน่วยงาน.....กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๓) รางวัล.....-.....หน่วยงาน.....-.....

๑๐. ประสบการณ์ถ่ายทอดความรู้

๑) โครงการ/หลักสูตร...การเรียนรู้การดำรงชีวิตตามวิถีเกษตรปลอดภัย... หน่วยงาน

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมิกราช.....

๒) โครงการ/หลักสูตร...เกษตรกรรมยั่งยืนในวิถีเศรษฐกิจพอเพียง...หน่วยงาน ...ม.สุโขทัยธรรมิ

ราช...

๓) โครงการ/หลักสูตร...คนกล้าคืนถิ่น...หน่วยงานกองทัพบก กระทรวงกลาโหม.....

๔) โครงการ/หลักสูตร.....การสร้างสัมมาชีพชุมชน..... หน่วยงาน สนง.พัฒนาชุมชนอำเภอ.....

๑๑. ใส่รูปภาพปราชญ์,รูปภาพกระบวนการ ขั้นตอนการผลิต จำนวน ๓-๕ ภาพ
(พร้อมแนบไฟล์รูปภาพ เฉพาะนามสกุล.gif,jpg)

(ลงนาม).....สิริพงศ์ วงศ์ธวานันท์.....เจ้าขององค์ความรู้
(นายสิริพงศ์ วงศ์ธวานันท์) หรือ ผู้จัดการความรู้

๑.๒ ศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร บ้านวังเย็น ม.๑ โดยนายวิทยา มะหิงษา

ชื่อศูนย์ฯ : ศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตรอำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

ชื่อเกษตรกรต้นแบบ : นายวิทยา มะหิงษา

ที่อยู่เกษตรกรต้นแบบ :

๙๓ หมู่ที่ ๑ ตำบลห้วยม้า อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

สถานการณ์ของพื้นที่ :

ปัจจุบันเกษตรกรต้องเผชิญกับปัญหาต่างๆ อาทิ ต้นทุนการผลิตสูง พื้นที่เพาะปลูกขาดความอุดมสมบูรณ์ รวมทั้งการแพร่ระบาดของโรคและแมลงศัตรูพืช ทำให้ผลผลิตที่ได้รับ มีปริมาณน้อย คุณภาพต่ำ เกษตรกรส่วนใหญ่จึงประสบกับภาวะขาดทุน มีปัญหาหนี้สินและไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้

แนวทางการพัฒนา :

การลดต้นทุนการผลิต การเพิ่มปริมาณและคุณภาพของผลผลิตทางการเกษตร รวมทั้งปรับเปลี่ยนกิจกรรมการผลิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

เทคโนโลยีเด่นของศูนย์เรียนรู้ : การลดต้นทุนการผลิตข้าว

หลักสูตรเรียนรู้ : การลดต้นทุนการผลิต และการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตข้าว

เครือข่าย :

๑. ศูนย์ส่งเสริมเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชนบ้านวังเย็น

๒. ศูนย์วิจัยข้าวแพร่

๓. ศูนย์พันธุ์ข้าวแพร่

ฐานเรียนรู้ที่ ๑ :

การบริหารจัดการพื้นที่เกษตรกรรม (Zoning) และการจัดการดินอย่างถูกวิธีชุดดินในตำบลห้วยม้า

ประกอบด้วย ๕ ชุดดินหลัก คือ ชุดดินที่ ๕ ๑๕ ๑๖ ๒๙ และ ๓๓

ฐานเรียนรู้ที่ ๒ :

ระบบนิเวศในแปลงนา และการบริหารศัตรูพืชโดยวิธีผสมผสาน การควบคุมศัตรูพืชให้อยู่ในปริมาณที่ไม่ก่อให้เกิดความเสียหายโดยใช้วิธีการต่างๆ ร่วมกันอย่างเหมาะสมเพื่อให้การควบคุมมีประสิทธิภาพประหยัดและปลอดภัยอย่างยั่งยืน

ฐานเรียนรู้ที่ ๓ :

การผลิตและการใช้ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยอินทรีย์น้ำ จุลินทรีย์ควบคุมเชื้อสาเหตุโรครากและโคนเน่า สารเน่าสารป้องกันแมลงศัตรูพืช ปุ๋ยพืชสด

ฐานเรียนรู้ที่ ๔ :

ภูมิปัญญาท้องถิ่นและองค์ความรู้ในการทำนากการปลูกพอเทืองหรือถั่วเขียวผิวมั่นก่อนฤดูทำนาปี เพื่อตัดวงจรโรค แมลง ลดการใช้ปุ๋ยเคมี ลดปัญหาข้าวเรือปัญหาวัชพืช และลดการใช้สารเคมีการใช้เครื่องปักดำนาเพื่อแก้ไขปัญหาคาดแคลนแรงงานและสะดวกในการตัดพันธุ์ปนผลิต ออกแบบแผ่นกล้าที่ใช้กับเครื่องปักดำเอง การใช้แกลบลำไรรูปแปลงกล้าเพื่อป้องกันนกคิดค้นอุปกรณ์ลากแผ่นกล้าทดแทนวิธีการหาบตัดแปลงเครื่องตัดหญ้าในการปรับปรุงสภาพเมล็ดพันธุ์ตัดแปลงเครื่องพ่นสารเคมีในการปรับปรุงสภาพเมล็ดพันธุ์ตัดแปลงเครื่องสีข้าวขนาดเล็กที่ไม่ใช่แล้วมาทำเป็น เครื่องคัดเมล็ดพันธุ์ข้าว

๑.๓ แหล่งเรียนรู้ครัวเรือนที่ทำปุ๋ยหมักชีวภาพ บ้านห้วยม้า ม.๑๔ โดยนายแปลก หนันชัย
ประวัติ ชื่อ นายแปลก หนันชัย

อยู่บ้านเลขที่ ๖๔ หมู่ที่ ๑๓ ตำบลห้วยม้า อำเภอเมืองแพร่

มีภูมิปัญญาท้องถิ่น สาขาเกษตร ทำปุ๋ยหมักชีวภาพ

มีองค์ความรู้ในการให้ความรู้ด้านการทำปุ๋ยหมักในเขตพื้นที่ตำบลห้วยม้า และเป็นวิทยากร
ให้ความรู้ในด้านการทำปุ๋ยหมัก

๑.๔ แหล่งเรียนรู้ โคกหนองนา นายเหลียน เย็นจิตร ม.๑๓ ต.ห้วยม้า อ.เมือง จ.แพร่

ชื่อ นายเหลียน เย็นจิตร

อยู่บ้านเลขที่ หมู่ที่ ๑๓ ตำบลห้วยม้า อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

ทำแหล่งเรียนรู้ โคกหนองนา โดยนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในชีวิตประจำวัน

๑.๕ แหล่งเรียนรู้ บิช บาร์ ฟาร์ม สวนมะเดื่อฝรั่ง นางพลอยพรรณ แก้วอาทะ

ประวัติ ชื่อ นางพลอยพรรณ แก้วอาทะ

ที่อยู่ปัจจุบัน ๑๒๔ หมู่ที่ ๑๔ ตำบลห้วยม้า อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

เป็นแหล่งเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง โดยการน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการชีวิตประจำวัน

เปิดให้ชุมชนต่างมาดูงาน

๑.๖ ภูมิปัญญาท้องถิ่นสาขาเกษตร (การแปรรูปข้าวเหนียว ทำข้าวแคบ)

ประวัติ ชื่อ นางบัวผิน อินทะจักร์ อายุ ๖๒ ปี

ที่อยู่ปัจจุบัน บ้านเลขที่ ๑๐๖ หมู่ที่ ๕ ตำบลห้วยม้า อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

ความโดดเด่นด้านวิถีชีวิตของตำบลห้วยม้าที่ขึ้นชื่อและเป็นที่รู้จักแก่คนทั่วไปคือเรื่องการทำอุตสาหกรรมในครัวเรือน “ข้าวแคบ” ถือได้ว่าเป็นอาหารพื้นบ้านยอดนิยมของคนในพื้นที่ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะในบ้านหลวง และบ้านห้วยม้า ตำบลห้วยม้า มีการทำข้าวแคบทุกหลังคาเรือนตั้งแต่สมัยปู่ย่าตายาย และถ่ายทอดสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน

๒. ฐานข้อมูลปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรม

๒. ฐานข้อมูลปัญหาท้องถิ่นด้านเหตุการณ์

- ๒.๑ กิจกรรมการจักสาน บ้านศรีสิทธิ์ โดยนางพลอยพรรณ แก้วอาทะ หมู่ที่ ๕
- ๒.๒ กิจกรรมผ้ามัดย้อมจากต้นฮ่อม จากร้านกาแฟมัดใจ โดยนางอมรพรรณ สุขนก ๘๘ หมู่ที่ ๑๓
- ๒.๓ กิจกรรมทอผ้า นายรัฐชาติ แสนเสมอ ๑๐๐ ม.๑๔
- ๒.๔ กิจกรรมทำบายศรีสู่ขวัญ โดย นายรัฐชาติ แสนเสมอ ๑๐๐ ม.๑๔
- ๒.๕ กิจกรรมปักผ้าต้นมือ โดยนางไพรวลัย ทาปัง ๙๖ ม.๑๓
- ๒.๗ กิจกรรมทำขนมไทย โดยนางไพรวลัย ทาปัง ๙๖ ม.๑๓

๒.๑ กิจกรรมการจักสาน บ้านศรีลิทธิ หมู่ที่ ๕

ประวัติ ชื่อ นายตัน ปาโผ

ที่อยู่ บ้านเลขที่ ๖๕ หมู่ที่ ๑๐ ตำบลห้วยม้า อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

มีภูมิปัญญาดานหัตถกรรมจักสาน เป็นวิทยากรให้ความรู้เรื่องจักสาน สืบเนื่องจากการสืบทอดจากอดีตถึงปัจจุบันในการจักสาน

เครื่องจักสานใบลาน (งอบ) งานจักสานงอบ นับว่าเป็นที่รู้จักกันมาช้านาน เป็นงานศิลปหัตถกรรมที่ท
าขึ้นเพื่อใช้ประโยชน์ในการ ประกอบอาชีพของชาวไทยโดยตรง ฉะนั้นงอบจึงนับว่าเป็นงานที่ควบคู่กับการ
ประกอบอาชีพเกษตรกรรมจนถึง ปัจจุบัน ศิลปะการทงอบต้องใช้ความชำนาญและความประณีต
ละเอียดอ่อนเป็นอย่างยิ่ง ไม่แพ้งานจักสาน ประเภทอื่นๆ

๒.๒ กิจกรรมผ้ามัดย้อมจากต้นฮ่อม หมู่ที่ ๑๓ จากร้านกาแฟมัดใจ ครูอมรพรรณ สุขนก

ประวัติ ชื่อ นางอมรพรรณ สุขนก

ที่อยู่ บ้านเลขที่ ๘๘ หมู่ ๑๓ ตำบลห้วยม้า อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

เป็นร้านกาแฟและสอนทำงานมัดย้อมผ้าจากคราม เป็นงาน Handmade DIY

๒.๓ กิจกรรมทอผ้า

ประวัติ ชื่อ นายรัฐชาติ แสนเสมอ

ที่อยู่ บ้านเลขที่ ๑๐๐ หมู่ที่ ๑๔ ตำบลห้วยม้า อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

กิจกรรมทอผ้า โดยนำฝ้ายมาปั่นเกลียว มาสาว มาย้อมสี ทอผ้า

๒.๔ กิจกรรมทำบายศรีสู่ขวัญ

ประวัติ ชื่อนางทัศนีย์ สุปินะ

ที่อยู่ บ้านเลขที่ ๑๐๓ หมู่ที่ ๑๑ ตำบลห้วยม้า อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

เป็นการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรม ทำบายศรีสู่ขวัญ ได้รับเชิญเป็นวิทยากรในเขตพื้นที่ตำบล และภายในจังหวัดแพร่

๒.๕ กิจกรรมปักผ้าต้นไม้

ประวัติ ชื่อนางไพรวลัย ทาปง

ที่อยู่ บ้านเลขที่ ๙๖ หมู่ที่ ๑๓ ตำบลห้วยม้า อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นงานหัตถกรรม ผ้าต้น เป็นวิทยากรเกี่ยวผ้าต้นไม้ภายในเขตอำเภอเมืองแพร่

ผ้าต้นไม้ เป็นงานเย็บผ้าและประกอบกันเข้าเป็นชิ้นงาน โดยทุกขั้นตอนของการทำล้วนใช้มือในการเย็บปัก ฉะนั้นจึงถือว่าเป็นภูมิปัญญาขั้นพื้นฐานที่ได้รับการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ เพราะในอดีตไม่มีเครื่องมือทุนแรงในการเย็บผ้า ซึ่งการปักผ้าด้วยมือก็มีการพัฒนามากขึ้นโดยการทำลวดลายต่างๆ นอกจากนี้การทำผ้าต้นไม้ถือเป็นการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ พัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของตนลงในชิ้นงาน

๒.๖ กิจกรรมทำขนมไทย

ประวัติ ชื่อนางไพรวลัย ทापง

ที่อยู่ บ้านเลขที่ ๙๖ หมู่ที่ ๑๓ ตำบลห้วยม้า อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่
เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรม ขนมไทยพื้นบ้าน

ขนมไทย” มีความสัมพันธ์กับคนไทยอย่างแยกไม่ออก และเข้ามาอยู่ในวิถีชีวิตความเป็นอยู่
ขนบธรรมเนียมวัฒนธรรม ประเพณีและความเชื่อต่างๆ มาตั้งแต่สมัยสุโขทัย การทำขนมไทยนั้นมีขั้นตอน
หลากหลาย และยังคงอาศัยฝีมือ ความประณีต ประดิษฐ์ประดอยสวยงาม ด้วยจุดเริ่มต้นจากการทำถวาย
ในวัง ออกมาสู่ชาวบ้าน เป็นการถ่ายทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น

๓. ฐานข้อมูลด้านแพทย์แผนไทย

๓.๑ การอบรมทำลูกประคบ

๓.๒ นวดแผนโบราณ

๓.๑ การอบรมทำลูกประคบ

ประวัติ ชื่อนางแสงจันทร์ เย็นจิตร

ที่อยู่ บ้านเลขที่ หมู่ที่ ๓ ตำบลห้วยม้า อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

ลูกประคบเป็นภูมิปัญญาของไทยตั้งโบราณ ในการรักษาตามแพทย์แผนไทย วิธีทำลูกประคบ เป็นหนึ่งในภูมิปัญญาด้านการรักษาจากแพทย์แผนไทย โดยการนำสมุนไพรต่าง ๆ ไปนึ่งประมาณ ๑๕ - ๒๐ นาที แล้วนำไปประคบตามจุด หรือ ตำแหน่งที่ต้องการรักษา มีสรรพคุณช่วยในการรักษา รวมถึงช่วยในการไหลเวียนของเลือด ลดการอุดตันของเส้นเลือด การปวดบวมเกร็งของกล้ามเนื้อ อีกทั้งยังได้กลิ่นที่หอมสดชื่นของสมุนไพร ทำให้ผู้ใช้รู้สึกตื่นตัวและกระปรี้กระเปร่า

ส่วนผสม

๑. ผิวลูกมะกรูดสับ ๑ ถ้วยตวง
๒. หัวขมิ้นสับ ๑ ถ้วยตวง
๓. หัวไพลสับ ๑ ถ้วยตวง
๔. ใบมะขาม ๑ ถ้วยตวง
๕. ลำต้นและใบกระตูดไก่ดำ ๑ ถ้วยตวง
๖. เกลือ ๑ ซ่อนซา
๗. ผงการบูร ๑ ซ่อนซา

วิธีทำลูกประคบ

๑. นำส่วนผสมทั้งหมดมาโขลกพอหยาบแล้วคลุกเคล้าให้เป็นเนื้อเดียวกัน
 ๒. ใส่ส่วนผสมทั้งหมดในผ้าดิบแล้วห่อเป็นลูกประคบ รัดเชือกให้แน่น
 ๓. เมื่อต้องการใช้ให้นำลูกประคบไปนึ่งประมาณ ๑๕-๒๐ นาที จากนั้นนำมาประคบตามส่วนต่างๆ ของร่างกายที่มีอาการปวดเมื่อย
- ลูกประคบที่ไม่ร้อนให้นำไปนึ่งต่อ หรือควรมีสองลูกสำหรับสลับนึ่งและใช้งาน
- ลูกประคบที่ใช้แล้วสามารถเก็บไว้ในตู้เย็น และใช้ต่อได้อีกประมาณ ๓-๔ ครั้ง โดยเมื่อนำมาใช้ให้ชุบน้ำเล็กน้อยก่อนนำไปนึ่ง
 - สามารถปรับเปลี่ยนตัวสมุนไพรที่ช่วยแก้ปวดเมื่อยหรือมีสรรพคุณใกล้เคียงกันได้ตามสะดวกเช่นใบส้มป่อยใบพลับพลึงใบว่านน้ำ หัวเปราะหอม

๔. ฐานข้อมูลด้านวัฒนธรรม (เอกสารฐานข้อมูลท้องถิ่นตำบลห้วยม้า)

๔.๑ ด้านพิธีกรรม การส่งเคราะห์ , การสู่ขวัญ, การเลี้ยงผีปู่ย่า / ผีเือน , การส่งอุบาศก์ , การสืบชะตา , กลองสะบัดชัย
การเย็บขันศรี / บายศรี

๔.๒ สละล้อ ซอ ซึง

๒. การสู่ขวัญ

ผู้ให้ข้อมูล นายเฉลิมชัย ทะตัน อายุ ๔๘ ปี ที่อยู่ ๑๑๕ ม.๕ ต.ห้วยม้า อ.เมืองแพร่ จ.แพร่

๑. ความเป็นมา แต่ก่อนเล่นป๋วย่าตายาย มักเอาขวัญให้กับผู้ที่หากจากไข้ไหมผู้ที่ผ่าตัด มาใหม่ และผู้ที่มีประสพอุบัติเหตุทำให้ขวัญสะดุ้งตกใจ และเมื่อเสร็จจากไปทำสงครามมาใหม่หรือหายจากบ้านไปนาน ๆ มักเอาขวัญเสีย

๒. เป็นพิธีกรรมเพื่อให้อยู่ดีมีความสุข หลับดี นอนดี กินข้าวรา น้ำลง นอนไม่สะดุ้งตกใจ เพื่อเป็นการเรียกขวัญเข้ามาอยู่กับเนื้อกับตัว

๓. ของที่ใช้ประกอบพิธี มีฝ้ายมงคล ส่วนมากจะมี ๙ เส้น ข้าวปั้น กล้วยหน่วย ไช้ต้ม ไก่ต้ม ข้าวต้ม ข้าวหนม แวนหวี อมเหมี้ยง บุหรี่ อันนี้สู่ขวัญชาวบ้าน ส่วนเอาขวัญนาคนั้น เขาจะมีขันศรีสวยมาก ส่วนมากจะจ้างช่างมาตกแต่ง ส่วน เครื่องก็คล้าย ๆ กัน

๔. การสู่ขวัญมี ประเภท คือ ที่ใหญ่ ๆ คือ เอาขวัญนาคน การเอาขวัญที่รู้ก็มี ๓ ประเภท ได้แก่ ๑. เอาขวัญนาคน ๒. เอาขวัญชาวบ้าน ๓. เอาขวัญแต่งงานบ่าวสาว และอีกอย่างหนึ่งบ้านเรา เมื่อมีการตายจากกัน เมื่อฉาปนกิจศพแล้ว มักเอาขวัญ สู่ขวัญปิดเคราะห์มัดมือกันเสีย โดยเฉพาะลูกหลานญาติพี่น้อง ผู้ตาย ส่วนมากมักจะ เป็นลูกหลานที่อยู่บ้านภายในหลังคาเดียวกันกับผู้ตายนั่นแหละ มักเอาขวัญสู่ขวัญ และก็ปิดเคราะห์มัดมือกันเสียเป็นส่วนใหญ่

๕. ผู้ทำการสู่ขวัญคือ ส่วนมากมักเป็นมรรคทายก หรือว่าอาจารย์วัด เป็นผู้ทำการสู่ขวัญ

๖. คำสู่ขวัญมีว่า อะจะสุ อะจะใจโย อะจะในวันนี่ก็เป็นไชยะดิถีโชคกว้าง อะจะ สุ่มังคะโล วันนี่ก็เป็นวันมงคลโชคกว้าง อะจะสิทธิลาภ วันนี่ก็เป็นสิทธิลาภะใหญ่กว้าง อะจะอุตตโม วันนี่ก็เป็นวันอุดมยิ่งโยชน ล้าเลิศยิ่งกว่า ขงจมนุ่นนี้ตั้งปวันเป็นแก้ว ครุบาบ่อหมอเต่า อันจ่าเงาเอาขวัญ จุงมาพลันอย่าจ่า จุงมาพลันอย่าจ่า จุงไปตวยเอาขวัญเจ้ามา จุงไปตวยหาตุ๊กสะหอรอกอันมีปายนอกจักรวาล ในหิน บปานปากกว้างที่ข้างแม่น้ำอะโนมา ตีตั้นเขาสิเนโรสีดำน อันตั้งอยู่เหนือหลังจ่าง ตัวซ็อมโนสีลาภก็ขอครุบาไปก็กั้มมาหื้อได้เซาะสอดได้แล้วนำมา แม้นว่าขวัญเจ้า อยู่สร้างวิมานคำ ก็ขอครุบาไปก็กั้มมาหื้อได้เซาะสอดได้ แล้วนำมาหื้อมาอยู่กับ กายาหนุ่มเนื้อเจ้าอย่าฟังว่าจักริบละจาดเจือหม่วงศา จุงมาอยู่กับบิดามารดา ปั่นองเจ้า วังบ่อตันแกเต่าเจ้าอย่าฟังว่าจักรีลาหนี หื้อขวัญเจ้ามาอยู่ส่วสดีอันเนื้อ ขวัญเจ้าจุงมาจิมเนื้อเล่ากับต้นขวัญเจ้าอย่าไปแวนนอยอยู่อากาศกว้าง ขวัญอย่า ไปชีจ่างมาจนหลักจนต่อ ขวัญเจ้าอย่าไปจากพ่ออยู่จิมหมู่ผีเสื้อ ขวัญเจ้าอย่าไป อยู่ไร่นื้อหากินแล้ว ขวัญอย่าไปอยู่จิมแหลว ขวัญเจ้าอย่าไป อยู่จิมนกแขว กล่างปากกว้าง ขวัญเจ้าอย่าไปอ้างเล่นเมื่องผี ฯลฯ

๔. การส่งอุบาทก์

๑. ผู้ให้ข้อมูล พ่ออาจารย์ปิ่น ชลธาร บ้านเลขที่ ๕๗ หมู่ ๑๓ ต.ห้วยม้า อ.เมืองแพร่ จ.แพร่

๒. ความเป็นมา คือเป็นการขับสิ่งชั่วร้ายให้หนีไป คนเฝ้าคนแก่เขาพูดว่า คนที่ฝันว่า ฝันหล่อน (ฝัน หลุด) ฝันดำปอยบวชคนนั้นคนนี้ หนึ่งข้าวแดง ฝันไฟไหม้บ้าน วัว ควายนอนชี้หมา หมูเกิดลูกเป็นคน คนเกิด ลูกเป็นหมู วัวควายสอดแหล่ ไม่ยอม นอน เดินวนเขียนตลอดทั้งคืน อันนี้แหละเขาคิดว่าเกิดอุบาทก์ขึ้น เมื่อ เกิดขึ้นกับครอบครัวใด ก็เกิดอุบาทก์กับครอบครัวนั้น

๓. เป็นพิธีกรรมเพื่อ ชัดเกลาลิงชั่วร้ายให้กลายเป็นดี เพื่อให้พ้นเคราะห์พ้นโศก พ้น จากภัยอันตราย ทั้งหลายทั้งปวง ให้อยู่ดีมีความสุข ปราศจากโรค ภัยไข้เจ็บ เป็นต้น

๔. ของที่ใช้ในการประกอบพิธี โดยเอาก้านกล้วยมาทำเป็นเสตวง กว้างเท่าศอกของพ่อ เจ้าเรือน มี ข้าว ๕ ก้อน ข้าวดำหนึ่ง แดงหนึ่ง เหลืองหนึ่ง โดยข้าวขาวนั้นมี ๕ ก้อน ดอกไม้ขาว ๕ ดอก ดำหนึ่ง แดงหนึ่ง เหลืองหนึ่ง อย่างละดอก ช่อแดง ๔ ช่อ ช่อเหลือง ๔ ช่อ แก้งส้ม แก้งหวาน อย่างละ ๔ สัตว์ตัวโตมากระทำ ให้เป็นเหตุ

ก็ให้ปั้นรูปสัตว์นั้นใส่เสตวง รูปคนผู้หนึ่งเอานั่ง กลางเสตวงนั้นมีหอกดาบ กิ่ง ปิ่น ลูกไม้ ส้มหวาน รูปหนึ่งดอก เบี้ยหนึ่งลูก หมากกำ บูบใบ ข้าวหอมหนึ่ง หมากแก้ว หมากเขือ น้ำ ผัก พริกขิง เกลือ ถ่านไฟ ดั่ง นิล ใส่พร้อม เมื่อเกิดหนึ่งข้าวแดงก็ เอาข้าวแดงใส่เสตวงนั้นด้วย

๕. คำส่งอุบาทก์ มันมี ๓ วรรค วรรคต้นว่า มะไชยะสะลี จะโต้ เทวราชา อิศนะ

สังกิตะ ยุอุปปะกะปาหะนะยะตะหลี เนตะพลาเยเอหิ อากัสสันตุ ตะลีปะลายันตุ สวาหายะ วรรคสองว่า โอม ธรณี อุปาทายะตะหลีปะรายันตุ โอมอัทธังฉายะอุปาดำ ยะ ตะหลี ปะรายันตุ โอมชะร้ออุปาดำ ยะ ตะหลีปะรายันตุ โอมกำสังยะจะหลีปะ รายันตุ โอมสิทปาดำ จะตุกำตากะสิกะราวัสสะ อุปาดำ ยะตะหลี ปะรายันตุ สัมปะ ตาโอม เนสนายะ สะวาหายะ โอมหะนายะ สวาหายะ โอมปุยะ สะวาหายะ วรรคสามว่า ปุทโรจะมัสสัมโม เสตโก สาธิมุตโต้ พะโกยะเม จะกะวับปะติ อุปปริหะวัตติถาเน อะกะเนยโยจะ กัสสะโป ราหุโล เจวะอิสานะ สะปะเต ปุทธมังกะลาโย ยะตว่าบุชิต โลเกันตุโกโข นิ รูปะถะโว มะหาเตโช สะปะตา โหติไชยะ โสตะถิง พะวิน ตูเม (จบ)

๕. การขึ้นตัวตั้งสี่

๑. ผู้ให้ข้อมูล พ่ออาจารย์ปิ่น ชลธาร บ้านเลขที่ ๕๗ หมู่ ๑๓ ต.ห้วยม้า อ.เมืองแพร่ จ.แพร่ความเป็นมา ตั้งแต่ปู่ย่าตาทวดหลายร้อยปีมาแล้ว การที่คนเราจะทำการมงคลใด ๆ ไม่ว่าจะ เป็น แแบ่งบ้าน ขึ้นบ้าน ใหม่ ทำบุญเป็งปู้ด บวชพระ และงานประเพณีต่าง ๆ และเทศกาลต่าง ๆ บางครอบครัวเป็นประจำ ๓ ครั้ง ๒ เดือนครั้ง ฯลฯ เพื่อความ ปลอดภัยทุกคน

๒. เป็นพิธีกรรมเพื่อ เมื่อจะมีงานต่าง ๆ ในงานมงคล ของที่ใช้ในกาประกอบพิธี ทำที่ไหนสถานที่ ต้องการ อาธิ ที่จัดงานใหม่ ฯลฯ ทำเวลาใด ตอนเช้า ๕ - ๖ โมงเช้า ก่อนจัดงาน ๑ วัน ตัวอย่าง มีงานวันที่ ๒๖ ก็ทำพิธี ๒๖ ตอนเช้า หรือวันที่ ๒๕ ตอนเช้า

คำขึ้นตัวตั้งสี่

ตัวตั้งสี่ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “ตัวจตุโลกบาลตั้งสี่” จัดเป็นเทวดาจำพวกหนึ่ง ที่คอยรักษาทุกข์สุขของมนุษย์โลกทั้งสี่ทิศ และทำหน้าที่ป้องกันอันตรายที่จะเกิดแก่ มนุษย์โลก ทั้งอำนวยความสุขความเจริญให้แก่มนุษย์โลกทั้งหลายอีกด้วย ตัวจตุโลกบาลหรือตัวตั้งสี่นี้ มีรายนามดังนี้ ตัวกุเวร (บางแห่งเรียกว่าตัวเวสสุวรรณ) มีหน้าที่รักษาอยู่ทางทิศอุดร (ทิศเหนือ) มีพวักษ์เป็นบริวาร ตัวธตะรัฐฐะ มีหน้าที่รักษาอยู่ทางทิศบูรพา (ทิศตะวันออก) มีพวกคน ธรรม์เป็นบริวาร ตัววิรุฬหก มีหน้าที่รักษาอยู่ทางทิศทักษิณ (ทิศใต้) มีพวกอสูรเป็นบริวาร ตัววิรุฬปักข์ มีหน้าที่รักษาอยู่ทางทิศประจิม (ทิศตะวันตก) มีฝูงนาคเป็น บริวาร ตัวจตุโลกบาล หรือ ตัวตั้งสี่นี้ มีพระยาอินทาทิราชเป็นประธาน มีธรรมเนียมว่า เมื่อเราจะมีการทำมงคลใด ๆ เช่น แปะบ้านใหม่ขึ้นบ้านใหม่ ทำบุญแก้ขี้ต๊อชพระ ฉลองวัดวาอาราม และงานประเพณีต่าง ๆ เช่น งานพิธีสักการบูชาเสาอินทขิล และในเทศกาลตรุษสงกรานต์ ก็มักจะมีการทำพิธีขึ้นตัวตั้งสี่ เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ตนเองและครอบครัว และเพื่อป้องกัน ภัยอันตรายต่าง ๆ เครื่องบูชาก็มีขนม ของคาว – หวาน บุหรี่ หมากพลู เมี่ยง กล้วย – อ้อย ช่อตุง อย่างละ๔ มี รูปเทียนบรรจุลงในสะตวงที่ทำด้วยหยวก กล้วย ขนาดกว้างประมาณ ๑ คืบเศษ หรืออาจเล็กกว่านิดหน่อย เพราะจะต้อง เอาสะตวงนี้ ไปวางไว้บนเสาไม้ ซึ่งสมมติว่าเป็นปราสาทของเทวดาทั้งสี่ ส่วนอัน กลางนั้นจะสูงกว่าสมมติว่าเป็นของพระยาอินทาทิราชซึ่งเป็นประมุขของเทวดา และ

จะต้องมีสะตวงอีกอันหนึ่งวางไว้ที่ตีนปราสาท ซึ่งสมมติว่าเป็นของแม่ธรณีเจ้าที่ ซึ่งเป็นประจักษ์พยานในการมงคลที่จัดขึ้น สะตวงกลางนั้นมีฉัตร ๑ ใบ นำไปวาง ไว้บนแท่น ทางตะวันออกเฉียงเหนือของงานนั้นแล้วกล่าวคำเชิญเทวดาว่า สัตค กามะ จะ รูปะ คิริสิขะระตะเถ จันตะลิกเข วิมานะ ทีเป รัฐฐะ จะ คาเม ตะระวะนะคะหะเน เคหะวัตถุมหิ เขตเต ภูมัมภุทธะโย จะตุโลกะปา ละราชา ยะมะราชา อินโท เวสสุวรรณะราชา อะริยะเมตเตโย โพธิสัตตา วะกาทะโย อะริยะสาวะกา จะ ปุถุชะนา กัลป์นาถา จะ สัมมาทิฎฐิ เยวะ พุทธะ ปะสันนา ธรรมะ ปะสันนา สังฆะ ปะสันนา พุทธะ สะคะระวา ธรรมะ สะคะระวา อิติ ฐานะโต ยาวะ ปะรัมปะรา อิมัสสมิงสุ จักกะวาเสสุ เทวะตา ยัง มุนิวะระวะจะนัง สาระโว โน สุณันตุ ฯ เมื่อจบคำเชิญเทวดาแล้ว ก็กล่าวคำโอกาสว่า สุณันตุ โภณโต เทวะสังฆาโย ตูราพระยาเจ้าจู้ตันจืองค์ คือ พระยาธะ ตะรัฐฐะตนอยู่รักษาหนวันออกก็ดี พระยาวิรุฬหะกะ ตนอยู่รักษาหนใต้ก็ดี พระยา วิรุฬปักขะ ตนอยู่ทิศหนวันตกก็ดี พระยาคุเวระตนอยู่หนเหนือก็ดี พระยาอินตาเจ้าฟ้า ตนเป็นเจ้าเป็นใหญ่แก่เทวดาสรวงสวรรค์ชั้นฟ้า มีตัวตั้งสี่เป็นต้นเป็นประธาน ปายต่าได้มีตัววารุณะและนางธรณีเป็นที่สุด บัดนี้ผู้ข้าตั้งหลายได้ผู้เป็งกระทำบุญ จำศีลกินทานมา มากน้อยเท่าใดก็ดี ผู้ข้าตั้งหลายขอถวายส่วนบุญผู้นี้เต็มแถม ยังสมภารเจ้าทั้งหลายตนประเสริฐ จุงจักมาอนุโมนาอินดี เชิงผู้ข้าตั้งหลายและขอ จักจู้ตน ๆ จุงจักมาปกปักรักษา ยังพ่อแม่ลูกเต้าหลานเหลน ทาสีทาสา ช้างม้า ข้าคนตั้งหลาย

เปิดไก่อหมุหมา ของเลี้ยงแห่งผู้ข้าตั้งหลายจุงหื้อพ้นจากกังวลอน ทะรายตั้งหลาย จุงหื้อระงับกลับหายไ้ แต่ผู้ข้าจู้คนจู้ตัวสัตว์ มีพระยาเวสสุวรรณ และนายหนังสือจู้ตัน อันจัดโทษจัดคุณ จัดบุญจัดบาป เลียบโลกลงมวลง ผู้ข้าขอหลีกพิภเว้นจากเขตบ้านแดนเมืองแห่งผู้ข้าตั้งหลาย แล้วขอหื้อผู้ข้าตั้งหลาย จุงประกอบไปด้วยสัตพะสวัสดี ขอหย่าหื้อได้ใช้เจ็บใหม่ได้

หนาว ขอหื้อพ้นจากภัยยะ ตั้งมวลง ขอหื้อผู้ข้าตั้งหลาย ประกอบไปด้วยข้าวของเงินค่า ช้างม้า วัว ควาย แก้วแหวน ข้าวเปลือกข้าวสาร ทาสีทาสา พรำพร้อมบวระมวลง ตามคำปรารธนา จู๋เยื้องจู้ประการนั้นเที่ยงแต่ดีหลีแต่เตื่อ ฯ แล้วโอกาสไปหนวันออกว่า..... “ปริมัสมิง ทิสากาเค กาเย มัง รักขันตุ อะหัง วันทามิ สัพพะทา ยันตั้ง สันตัง ปะทัง อภิสวาหาย.....” ว่า แล้วโอกาสทิศใต้ว่า.....”ทักษิณัสสะมิง ทิสากาเค กาเย มัง รักขันตุ อะหัง วันทามิ สัพพะทา ยันตั้ง สันตัง ปะทัง อภิสวาหาย....” ว่า ๓ หน แล้วโอกาสหนวันตกว่า.....

“ปัจฉิมสังฆมิมัง ทิสสาภาเค กาเย มัง รักขันตุ อะหัง วันทาமி สัพพะทา ยันตัง สันตัง ปะทัง อภิสวาหยา.....” ว่า ๓ หน แล้วโอกาสหนเหนือว่า..... “อุตตะรังฆมิมัง ทิสสาภาเค กาเย มัง รักขันตุ อะหัง วันทามิ สัพพะทา ยันตัง ปะทัง อภิสวาหยา.....” ว่า ๓ หน แล้วโอกาสแห่งหน้าขึ้นตั้งบนว่า..... “อุปะริมสังฆมิมัง ทิสสาภาเค กาเย มัง รักขันตุ อะหัง วันทามิ สัพพะทา ยันตัง สันตัง ปะทัง อภิสวาหยา สัพพัน ตะรายา วินาสันตุ.....” ว่า ๓ หน แล้วว่า สิทธิ กิจจัง สิทธิกัมมัง สิทธิลาภัง ภาวันตุ เต ฯ

๖. การสืบชะตา

๑ ผู้ให้ข้อมูล พ่ออาจารย์ปิ่น ชลธาร บ้านเลขที่ ๕๗ หมู่ที่ ๑๓ ต.ห้วยม้า อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ การสืบชะตามี ๓ อย่าง คือ

- ๑.๑ ชะตาบ้านใหม่ทำบุญขึ้นบ้านใหม่
- ๑.๒ ชะตาคนเป็นไข้บ่อหู่จะหายต้องสืบชะตา
- ๑.๓ สืบชะตาวาไม้สำคัญบ่อสบายเป็นชะตาน้อย

๒. ความเป็นมา นานถึงร้อยกว่าปีมาแล้วที่คนเขาได้ปฏิบัติกันมาตลอด เน้นความเชื่อ ของคนเขาที่ได้กระทำมา เวลาเจ็บเป็นเย็นอันถ้าผู้ใดสืบชะตาส่งเคราะห์ส่งตัวเปิง ตัวจนก็หายได้

๓. เป็นพิธีกรรมเพื่อ สืบสานประเพณีของบ้านเฮาล้านนาไทย เพื่อลูกหลานจะได้ปฏิบัติสืบกันต่อไป

๔. ของที่ใช้ในการประกอบพิธี สืบชะตาบ้านใหม่มีเครื่อง ๑๐๙ บาทอย่าง มีสะตวง อันหนึ่งกว้างศอกของเจ้าของบ้าน มีหมากแล้ม ปุแล้ม บุหรี เมียง ข้าว ตาล กล้วย อ้อย จ่อน้อยเตียนซี่ฝั้งน้อยรูปข้าวสุกจิ้นบั้ง ไม้สีฝั้นอย่างละ ๑๐๙ ไม้กำ สียาวศอกของเจ้าบ้านต้นกล้วยต้นอ้อย ต้นข้าว กล้วย เครื่องฟ้า ขนง ตุงยาวสามตัวสาดใหม่หมอนใหม่หมอน้ำต้นไม้อ้อสามเล่มยาววาข้าวสุกข้าว ข้าวเปลือก ผ้าขาวผ้าแดงเตียนซี่ฝั้งสีสาย เวียนหัวเจ้าของบ้านคนละเส้น

๕. ขั้นตอนการสืบชะตา บ้านเวลา ๐๙.๐๐ น. พระ ๙ รูป มาถึงบ้านแล้ว พ่ออาจารย์นำไหว้พระรับศีล แล้วพระเจริญพระพุทธรูปเสร็จแล้ว พระสงฆ์ สืบชะตาเสร็จแล้ว พ่ออาจารย์ถวายภัตตาหารไทยหวาน แต่พระสงฆ์เสร็จแล้ว รับพรจากพระสงฆ์

(๑) อุปกรณ์สืบชะตาบุคคลทั่วไป สืบชะตาน้อย ชะตาวาไม้ขอ ๖ คน บ่อสบาย หื้อส่งเคราะห์ส่งตัวเป็นตัวจนหื้อแบ่งสะตวงกว้างศิบ ๓ อัน เครื่อง ๔ ๒ สะตวง เครื่อง ๑ ๗ สะตวง เครื่องแกงส้มแกงหวาน ฟ้าวตาล กล้วย อ้อย หมากพลู จิ้นปลาพริกห้าเกลี่ยข้าวสุกข้าวสารขนมลูก ลูกของหวาน ดอกไม้จ้อแคงข้าวหนาดหนาม

(๒) อุปกรณ์ สืบชะตาหลวง หื้อแบ่งสะตวงอันหนึ่งกว้างศอกของคนบ่อสบาย หมากแล้ม พลูแล้ม บุหรี เมียง ฟ้าว ตาล กล้วย อ้อย รูปเตียน ต้นกล้วย ต้นอ้อย สาดใหม่ หมอนใหม่ ผ้าขาว ผ้าแดงจ่อน้อย ตุง ต.ตัวเตียนซี่ฝั้ง สีสายเวียนหัวเท่าอายุ ผ้าเสื้อของคนไข้ไม้ถ้าสียาวศอกของเจ้าของคู่อายุยาววา ๓ อัน

๗. กลองสะบัดชัย

เป็นกลองที่มีมานานแล้วนับหลายศตวรรษ ในสมัยก่อนใช้ ตียามออกศึกสงคราม เพื่อเป็นสิริมงคล และเป็นขวัญกำลังใจให้แก่เหล่าทหารหาญในการต่อสู้ให้ได้ชัยชนะ ทำนองที่ใช้ในการตี กลองสะบัดชัยโบราณมี ๓ ทำนอง คือ ชัยเกรี, ชัย ดิถี และชนะมาร การตีกลองสะบัดชัยเป็นศิลปะการแสดงพื้นบ้านล้านนาอย่างหนึ่ง ซึ่งมักจะพบเห็นในขบวนแห่หรืองานแสดงศิลปะพื้นบ้านในระยะหลังโดยทั่วไปลีลาในการตีมีลักษณะ โลดโผนเร้าใจมีการไขว่คว้าหรือส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย เช่น ศอก เข่า ศีรษะ ประกอบในการตีด้วย ทำให้การแสดงการตีกลองสะบัดชัยเป็นที่ประทับใจของผู้ที่ได้ชม จนเป็นที่นิยมกันอย่างกว้างขวางในปัจจุบัน

รูปร่างลักษณะกลองสะบัดชัย

ในเขตล้านนา ซึ่งมักจะมีลักษณะเหมือนกัน คือมีกลองสองหน้าขนาดใหญ่ ๑ ลูก หน้ากว้างประมาณ ๓๐ - ๓๕ นิ้ว ยาวประมาณ ๔๕ นิ้ว หน้ากลองหุ้มด้วยหนังตึงด้วยหมุด (ล้านนาเรียก ‘ แซ่ว) โดยที่หมุดไม้ได้ตัดเรียบคงปล่อยให้ยาวออกมาโดยรอบ ข้าง ๆ กลองใหญ่ มีกลองขนาดเล็ก ๒ -๓ ลูก เรียกว่า ลูกตุง ‘ กลองลูกตุงทั่วไปมักมีสองหน้าบางแห่งมีหน้าเดียว ขนาดหน้ากว้างประมาณ ๘ - ๑๐ นิ้ว ความยาวประมาณ ๑๒ - ๑๕ นิ้ว หน้ากลองหุ้มด้วยหนังตึงด้วยหมุดเช่นกัน ดังที่ได้กล่าวแล้ว กลองสะบัดชัยในปัจจุบันเป็นกลองที่ย่อส่วนมาจากวัด เมื่อย่อขนาดให้สั้นลง โดยหน้ากว้างยังคงใกล้เคียงกับของเดิม ลูกตุงก็ยังคงอยู่ ลักษณะการหุ้มหน้ากลองเหมือนของเดิมทุกประการ ตัวกลองติดคานหามสำหรับคนสองคนหามได้ ต่อมาไม่นิยมใช้ลูกตุง จึงตัดออกเหลือแต่กลองใหญ่ ลักษณะการหุ้มเปลี่ยนจากการตึงด้วยหมุดมาใช้สานเร่งเสียง เพราะสะดวกต่อการตีหน้ากลองให้ตึงหรือหย่อนเพื่อให้ได้เสียงตามที่ต้องการ ข้างกลองประดับด้วยไม้แกะสลักซึ่งนิยมแกะเป็นรูปนาค และมีผ้าห่มตัวกลองให้ดูสวยงามอีกด้วย

๘. การเย็บขันศรี / บายศรี

ผู้ค้นคว้า นายรัฐชาติ แสนเสมอ บ้านเลขที่ ๑๐๐ หมู่ที่ ๑๔ ตำบลห้วยม้า อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่
ความเป็นมา บายศรีเป็นของสูงเป็นสิ่งที่มีความหมายตั้งแต่โบราณมาจนถึงปัจจุบันนับตั้งแต่เกิดจะจัดพิธีสังเวยและทำขวัญในวาระต่าง ๆ ซึ่งจะต้องมีบายศรีเป็นสิ่งสำคัญในพิธีนั้น ๆ ซึ่งเป็นศาสนาของพราหมณ์ “บายศรี” มีความหมายว่า เครื่องเชิญขวัญหรือรับขวัญ ทำด้วยใบตอง รูปคล้ายกระทงเป็นชั้น ๆ มีขนาดใหญ่เล็กสอปขึ้นไปตามลำดับ เป็น ๓ ชั้น ๕ ชั้น ๗ ชั้น หรือ ๙ ชั้นตามลำดับ ในล้านนานิยมเรียก บายศรีว่า ใบสีหรือ ใบสี และเรียกพานบายศรีว่า “ขันใบสี” ทั้งนี้เนื่องจากพานซึ่งเป็นภาชนะที่นำมารองรับบายศรีนั้นทางล้านนาเรียกว่า “ขัน” คนโบราณมีความเชื่อว่าร่างกายของคนและสัตว์จะมีขวัญกำกับอยู่รวม ๓๒ ขวัญ เมื่อขวัญได้รับความกระทบกระเทือนก็จะตกไปหรือหนีไปจากร่างกาย เรียกว่า ขวัญหนี ขวัญหาย ขวัญตก ขวัญอ่อน ขวัญจาก ขวัญบิน เป็นต้น เป็นเหตุทำให้ เจ้าตัวไม่สบายดังนั้นจะต้องมีการเรียกขวัญ - เรียกขวัญให้มาสู่บายศรี ซึ่งประดับดอกไม้หอม นานาชนิดให้ขวัญมาสู่ตมดอกไม้และมาบริโภคอาหารที่ใส่ไว้ในบายศรี จากนั้นจึงเชิญขวัญเข้าสู่ตัวแล้วก็จะผูกขวัญไว้ โดยใช้ด้ายผูกที่ข้อเป็นสำคัญ

บายศรีแยกเป็น ๔ ประเภท คือ

๑. บายศรีหลวง
๒. บายศรีนมแมว
๓. บายศรีปากชาม
๔. บายศรีกล้วย

บายศรีที่ใช้ในงานดาบอยหรือพิธีเรียกขวัญลูกแก้วหรือทำขวัญนาค ใช้บายศรีนมแมว

อุปกรณ์ประกอบในการเย็บบายศรี

๑. พาน หรือโตก หรือขันแดง
๒. สลุง (ขัน)
๓. กาบ หรือขาบายศรี

๔. ดอกไม้สำหรับใช้ตกแต่งใช้ตามความเชื่อที่เป็นมงคลและใช้ตามสีสันทันต้องการ หรือมีกลิ่นหอมที่นิยมใช้ทั้งดอก ได้แก่ ดอกกาแกด (การะเกด) ดอกสบันงา (กระดังงา) ดอกเก็ดละหวา (ดอกพุด) ดอกกาสะลอง (ดอกปีป) ที่ขาดไม่ได้คือ ดอกป่านเถื่อน (ดอกกรัก) และดอกตำล่อม (ดอกบานไม่รู้โรย) ดอกคำปู้จู้ (ดอกดาวเรือง) ดอกกล้วยไม้ และดอกกุหลาบ

๕. ใบตองนิยมใช้ใบตองกล้วยตานี เนื่องจากมีลักษณะเป็นเงา มันวาว เมื่อโดนน้ำจะยิ่งเกิดประกายสีเขียวเข้มสวยงามยิ่งขึ้น และที่สำคัญใบตองตานี มีความคงทน ไม่แตกง่าย ไม่เหี่ยวง่าย สามารถนำมาพับม้วนเป็นรูปลักษณะต่าง ๆ ได้ง่าย และสามารถเก็บไว้ได้นานหลายวัน

วัสดุทั่วไป

- ด้าย สำหรับร้อยอุบะ เย็บแมงดา
- ไม้กลัด สำหรับเสียบยอดบายศรี เสียบดอกไม้สำหรับปัก
- ไม้เสียบลูกชิ้น สำหรับยึดตัวบายศรี ยึดฐานบายศรี
- ข้าวขาพลาสติก สำหรับเป็นกลีบเลี้ยงของอุบะ
- โฟม สำหรับเป็นที่ยึดดอกไม้ และตัวบายศรี
- ตะปูเข็ม สำหรับยึดดอกไม้ และกลีบใบตองแบบต่าง ๆ
- ผ้าขาว สำหรับคลุมห่อบายศรีก่อนการใช้งาน
- ถาด สำหรับใส่วัสดุต่าง ๆ
- อ่างน้ำ สำหรับใส่น้ำเพื่อแช่ดอกไม้ ตัวบายศรี
- เชียง สำหรับรองตัด หั่น วัสดุต่าง ๆ
- มีดหั่น สำหรับหั่นวัสดุต่าง ๆ
- กรรไกร สำหรับตกแต่งวัสดุต่าง ๆ
- คีมตัดลวด สำหรับตัดลวด ดึงเข็ม กัด ดันที่ยึดบายศรี

ขั้นตอนการเย็บบายศรี

๑. เมื่อได้ใบตองกล้วยตานีมาแล้ว จะต้องนำมาทำความสะอาดก่อนด้วยการเช็ดโดยใช้ผ้านุ่ม ๆ เช็ดฝุ่นละอองและสิ่งสกปรกต่าง ๆ ออกจากใบตองเสียก่อนแล้วฉีกใบตองเป็น ๓ ประเภท

- ใบตองสำหรับทำกรวยแม่ ฉีกกว้างประมาณ ๒ นิ้วฟุต
- ใบตองสำหรับทำกรวยลูก ฉีกกว้างประมาณ ๒ นิ้วฟุต
- ใบตองสำหรับห่อ ฉีกกว้างประมาณ ๑.๕ นิ้วฟุต

๒. นำใบตองมาพับให้มีปลายเรียวแหลม หรือเย็บเป็นกรวย โดยพับกรวยแม่และกรวยลูกจะมีลักษณะวิธีการพับเหมือนกันเพียงแต่กรวยลูกจะมีการนำดอกพุดมาวางเสียบไว้ที่ส่วนยอดปลายแหลมของกรวยด้วย เมื่อพับหรือม้วนใบตองเป็นกรวยเสร็จในแต่ละกรวยแล้วให้นำลวดเย็บกระดาษมาเย็บใบตองไว้เพื่อป้องกันใบตองคลายตัวออกจากกันแล้วเก็บกรวยแต่ละประเภทไว้จนครบจำนวนที่ต้องการ เมื่อได้กรวยแต่ละประเภทครบตามจำนวนที่ต้องการแล้วก็นำกรวยที่ได้มาห่อ โดยการนำใบตองที่ฉีกเตรียมไว้สำหรับห่อมาห่อกรวยหรือเรียกอีกอย่างว่า “ห่อผ้า” หรือแต่งตัวให้กรวยบายศรี

๔. การทอริ้วบายศรี คือ การนำกรวยแม่ และกรวยลูกที่ได้ห่อกรวยไว้เรียบร้อยแล้วมาห่อมัดรวมเข้าด้วยกัน ใน ๑ ริ้ว จะประกอบด้วยกรวยแม่ ๑ กรวย กรวยลูกตามจำนวนชั้นของโตกหรือพานลดหลั่นตามลำดับ เช่น ๑๕, ๑๔, ๑๓, ๑๒, ๑๑, ๑๐, ๙ กรวย

๕. วิธีการห่อรี้ว มีการห่อคล้ายกับการห่อกรวยแม่หรือกรวยลูกแต่จะแบ่งวิธีตามลักษณะงาน ๒ วิธี - ห่อแบบตรง คือการห่อโดยเริ่มต้นจากกรวยแม่ แล้ววางกรวยลูกไว้ด้านบนกรวยแม่เป็น ชั้น ๆ ทับกันขึ้นมา หรือหันกรวยลูกเข้าหาตัวผู้ห่อ การห่อแบบนี้ จะได้รี้วบายศรีค่อนข้างตรง และในช่วงตัวรี้ว จะมีรอยหยักของ ใบตองห่อเรียกว่า มีเกล็ด - ห่อแบบหวาน คือการห่อ โดยเริ่มต้นจากกรวยแม่ แต่วางกรวยลูกไว้ด้านล่างของ กรวยแม่และวางซ้อนลงด้านล่างลงไปจนครบ หรือหันกรวยแม่เข้าหาตัวผู้ห่อ โดยวางกรวยลูกลง ด้านล่างจน ครบนั้นเอง การห่อแบบนี้ จะได้รี้วบายศรีเป็นลักษณะอ่อนช้อย เงอน อ่อนหวาน เมื่อห่อรี้วจนเสร็จในแต่ละรี้ว แล้ว จึงนำรี้วที่ได้ลงแช่ในน้ำผสมสารส้มที่เตรียมไว้ประมาณ ๒๐ นาที เพื่อให้ใบตองเข้ารูปทรง อยู่ตัวตามที่ได้ พับและห่อ จากนั้น จึงนำไปแช่ในน้ำผสมน้ำมันมะกอกต่อไป เพื่อให้รี้วมีความเป็นมันวาว เน้นสีเขียวเข้มของ ใบตองมากขึ้น และมีกลิ่นหอมในตัวเอง

๖. การประกอบพานบายศรี ถือเป็นขั้นตอนสุดท้ายในการทำบายศรี คือการนำรี้วมาประกอบกับพาน หรือโตกควรเริ่มจากพานใหญ่ที่สุด หรือพานที่วางอยู่ชั้นล่างสุดก่อน โดยการวางให้รี้วอยู่บนพานให้มีระยะห่าง เท่า ๆ กัน ๕ รี้ว ซึ่งจะยึดรี้วติดกับพานโดยใช้ไม้ปลายแหลมที่เตรียมไว้แล้ว มากัด หรือเสียบจากด้านบนของ รี้วให้ทะลุไปยึดติดกับโพมที่รองไว้บนพื้นพาน การประกอบรี้วกับพานชั้นต่อ ๆ ไปก็ใช้วิธีเดียวกันแต่จะให้รี้วชั้น ที่ ๒ วางสลับกับรี้วชั้นแรกและชั้นต่อ ๆ ไปก็ให้สลับกันไปเรื่อยจนถึงชั้นสูงสุดซึ่งสูงวางทับรี้วใบตองเป็นลำดับ สุดท้ายที่ปลายหรือยอดบายศรีจะใช้ด้ายดิบโยงหรือวนทักษิณาต่อเนื่องกันในแต่ละยอด โดยเหลือช่วงว่างไว้ หนึ่งช่องเพื่อให้เป็นประตูทางเข้าสำหรับขวัญที่จะเข้าไปกินอาหารคาวหวานที่เตรียมไว้ในสรวงได้ บายศรีสำหรับบวชเณร ใช้ ๕ ชั้น บายศรีสำหรับบวชพระ ใช้ ๗ ชั้น

อาหารหรือเครื่องสังเวยในบายศรีโดยทั่วไปประกอบด้วย

๑. ข้าวเหนียวสุกที่ทำเป็นปั้น
๒. อาหารคาว เช่น ไช้ต้ม (มักใช้ไข่ไก่) ปลา เนื้อ เป็นต้น
๓. อาหารหวาน ได้แก่ ขนมต่าง ๆ เช่น ข้าวแต่น (นางเล็ด) ขนมชั้น เป็นต้น
๔. ผลไม้ เช่น กัลย (มักเป็นกล้วยน้ำว้า)
๕. หมาก พลุ บุหรี่ เมี่ยง
๖. มะพร้าวอ่อน
๗. น้ำปริศุทธิ์

แพทย์แผนไทย

หมอเป่า / นัมนตร์รักษาผู้ป่วย

ผู้ให้ข้อมูล พ่ออาจารย์ปิ่น ชลธาร บ้านเลขที่ ๖๗/๒ ต.ห้วยม้า อ.เมืองแพร่ จ.แพร่

วิธีการรักษา ตั้งขันแกมี้หมากหัวปุมัดเทียนรูป ๘ คู่ ผ้าขาว ผ้าแดง ข้าวสาร เงิน ๓๖ บาท น้ำเปล่าหรือน้ำมนต์ให้ กิน

วิธีการรักษา หมอเป่างูต้องมีสายเทียนมาให้ขึ้นครุถ้าจะเป่าต้องอยู่ข้างนอกบ้าน ข้างแรกก่อนจะเป่าต้องถอนผมมา

๑ เส้น เอามากวาดแผลก็เป่าตามแผลก็มนต์น้ำให้กินแล้วก็มาเป่าติดกัน ๒ - ๓ วัน

วิธีการรักษา แมลงป่องต้องเป่าแล้วก็มนต์น้ำให้กินก็หาย

วิธีการรักษา ก้างข้างคอกก็มนต์น้ำให้กิน ถ้าเป่าคาถาห้าหมี่ให้มี นะโมคาถาก้างข้างคอก มากินหญ้าช่วยหางแมวกิน ปลาช่วยข้างว่าสามบดมนต์น้ำให้กิน

ยาแก้ริดสีดวงจมูก

ผู้ให้ข้อมูล แม่เกียง ทะตัน บ้านเลขที่ ๘๗ หมู่ที่ ๑๓ ใช้ใบตองม้วนแล้วสูบวันละ ๓ ครั้ง หลังอาหาร ตัวยามี

๑. ใบหนาด
๒. ใบหรือกลีบดอกบัว
๓. ดอกกาละลอง
๔. ดอกสารภี
๕. เปลือกหอมแดง
๖. เปลือกกระเทียม
๗. ใบน้อยหน่า
๘. ใบขมิ้น
๙. ใบผีเสื้อน้อย

วิธีใช้ ให้หั่นเป็นเส้นเล็กๆตากแดดให้แห้งนำใบตองแห้งม้วนแล้วสูบ ยามะโหกริดสีดวงทวาร) ใช้ต้มน้ำ ๓ ส่วน ให้เหลือ ๒ ส่วน แล้วกินแทนน้ำหรือ ๓-๔ ครั้ง ก็ได้

อุปกรณ์

๑. ไม้สัก
๒. ไม้ตู่
๓. ไม้แดง
๔. ไม้ลมแล้ง(ราชพฤกษ์)
๕. ไม้มาแตก
๖. ไม้ซี่เหล็ก

ผู้จัดเก็บข้อมูล นางสุชาวัลย์ เอกจิตร ประธานสภาวัฒนธรรมตำบลห้วยม้า ตำบลห้วยม้า อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

๕. ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๕.๑ โครงการปลูกต้นไม้ อุทยานม่อนแก้ว – ม่อนเต็ง

๕.๑ โครงการปลูกต้นไม้ อุทยานม่อนแก้ว – ม่อนเต็ง

๖. ฐานข้อมูลด้านภาษาและวรรณกรรม

๖.๑ ภาษาลานนา

๖. ฐานข้อมูลด้านภาษาและวรรณกรรม

๖.๑ ภาษาลานนา

ประวัติ นายเฉลิมชัย ทะตัน

ที่อยู่ ๑๑๕ หมู่ ๕ ตำบลห้วยม้า อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

ปราชญ์ชาวบ้านด้านภาษาลานนามีความรู้เรื่องภาษาลานนา และเป็นวิทยากรภาษาลานนาในโรงเรียนผู้สูงอายุ

ก	๓	ข	๕	ค	๑	ฆ	๖	ง	๑
จ	๑	ฉ	๖	ช	๑	ฌ	๑	ญ	๒
ฎ	๖	ฏ	๑	ท	๕	ฒ	๖	ณ	๑
ด	๑	ต	๑	ท	๑	ธ	๑	น	๑
ป	๑	ผ	๖	พ	๑	ภ	๖	ม	๑
ย	๖	ร	๑	ล	๑	ว	๑	ส	๖
ห	๑	ฬ	๑	ฮ	๑				